

Madeleine Mes

Dankwoord bij de aanvaarding van de Aleida Schot-prijs 2015

Madeleine Mes (1961-2024) studeerde Slavische talen en Ruslandkunde aan de Universiteit van Amsterdam en had een bonte carrière als tolk / vertaler, gids en notulist bij de Stenografische afdeling der Tweede Kamer en bij de talrijke deelraden die Amsterdam tot voor kort telde. Maar vooral was ze vertaalster uit het Russisch, met een voorliefde voor minder bekende schrijvers als Nadezjda Teffi, Sigizmund Krzjizjanovski of Joeri Oljesja, met wiens Afscheidsboek een heel nummer van Raster werd gevuld. Ze werkte enige tijd mee aan De Tweede Ronde, deels als redactielid. Ook vertaalde ze – geheel in stijl – Casual van Oksana Robski, het eerste voorbeeld van Russische chicklit. Maar haar echte voorliefde ging uit naar Dostojevski. Koren op haar molen was de vertaling van diens vroege werken, die – om met Arthur Langeveld te spreken – ‘Dostojevski tonen als jonge hond die van alles uitprobeert. Haar vertaling hiervan was heel precies, maar ook weer heel vrij, net wat Dostojevski nodig heeft.’

Dankwoord bij de aanvaarding van de Aleida Schot-prijs 2015

Allereerst wil ik het bestuur en de jury van de Aleida Schot Stichting enorm bedanken voor het toekennen van deze prijs en het organiseren van deze mooie bijeenkomst. Dank ook aan iedereen die hier aanwezig is, want na drie jaar kluizenaren met zo'n boek dat maar niet af wilde komen, vind ik het geweldig dat jullie nu allemaal op mijn feestje zijn.

En ik wil ook graag alle vertalers en mensen in het boekenvak bedanken met wie ik ooit te maken heb gehad, want ik heb op heel wat plekken gewerkt en ik heb in geen enkele andere branche zoveel lieve, beschaafde, hilarische, intelligente, rare en behulpzame mensen bij elkaar gezien. Ik prijs mij heel gelukkig dat ik daartussen terecht ben gekomen. Als het net even anders was gelopen, had ik op deze 16e april, onze Nationale Secretaressedag, misschien om heel andere redenen een bloemetje gekregen.

Ik heb veel geleerd van mijn medevertalers, vooral van Anne Stoffel en Arthur Langeveld, en bij de verhitte en esoterische vertalersdiscussies op de redactieborrels van *De Tweede Ronde*.

Arthur sprak op een gegeven moment de mooie woorden: 'Jij kunt het nu intussen ook wel', en nodigde me uit om mee te werken aan de bundel *Moderne Russische Verhalen*. Hij heeft me ook aan uitgeverij Nieuw Amsterdam aanbevolen als vertaler voor Solzjenitsyn, dus hij heeft heel wat op zijn geweten.

En ik ga nog meer dankbaarheid uitspreken, want die heeft direct te maken met de vertaling waar ik deze prijs voor krijg.

Ik ben mijn ouders dankbaar dat ze me altijd hebben gestimuleerd om het beste te bereiken dat ik kon, niet voor de status of het geld, maar om een leven vol voldoening en avonturen te kunnen hebben.

Ik ben blij dat ze trots op me waren.

Toen ik in het dankwoord van Hans Boland voor de Aleida Schot-prijs las dat zijn vader was overleden, vijf dagen voor hij het bericht van de prijs kreeg, moest ik wel wat wegslikken, want dat is zo bitter.

Mijn vader heeft mijn vertaling van *Joeri Oljesja* voor *Raster* nog meegemaakt en was vol vertrouwen in mijn lichtende toekomst. Mijn moeder is kort geleden overleden, op 26 maart, dus over mijn ouders kan ik nu niet goed spreken. Maar ze wist van deze prijs, ik heb haar de mooie recensies nog kunnen brengen, en ik denk en hoop dat ze er net zoveel voldoening van heeft gehad als ik, dat ze toch een redelijk geslaagde dochter heeft geproduceerd.

Ik ben Westzaan dankbaar, het dorp in de rode Zaanstreek waar ik ben opgegroeid en waar het geen uitzondering was als slimme meisjes gingen doorleren, in een tijd dat dat daar nog 'doorleren' heette.

En Amsterdam, voor zijn Universiteit van Amsterdam met professor Bezemer en Marius Broekmeijer, en voor mijn studentenleven en mijn verdere leven hier. Als

je er altijd rondloopt valt het niet zo op, maar als je net uit Rusland komt zie je het duidelijk: Nederland is één grote speeltuin en Amsterdam is de zandbak.

En Nederland zelf, waar ik negen jaar lang student mocht zijn, en waar nu heel veel veranderd is, maar nog steeds een Letterenfonds bestaat en Aleida Schot-prijzen worden uitgereikt.

En dan Rusland en al mijn vriendinnen en vrienden daar, dat enorme wilde land en al die mensen die me hebben geholpen het steeds verder te verkennen, tot in Toeva toe, het Wilde Oosten, waar de mensen verwant zijn met Indianen en er vaak bij lopen als cowboys.

Allemaal mooie woorden. Maar stel je voor, je wilt graag zo snel mogelijk weer naar Toeva, en dan ga je Solzjenitsyn vertalen en het dringt tot je door dat hij zo onvertaalbaar is dat je Toeva wel even kunt vergeten. Dan heb je een goede motivering nodig om de kantjes er niet af te lopen met al die hopeloos onbegrijpelijke formuleringen van hem. Al die tijd dat het langer duurt dan je met de beste raadgevers van de wereld had ingeschat vraag je je af waarom je dit in vredesnaam nog zit te doen. En uiteindelijk weet je het precies.

Vanwege Solzjenitsyn zelf, die enorme hoeveelheden werk heeft verzet en daardoor zoveel invloed kon hebben en die zonder meer Belangrijk is met een hoofdletter B. Ik kwam veel mensen tegen die een vertaald boek van hem in de kast hadden, maar erg weinig die er ook doorheen waren gekomen. Ik vond dat hij beter verdiende. En uiteindelijk wordt toch, in de woorden van de Portugese schrijver Saramago, de literatuur van een land gemaakt door schrijvers, maar de wereldliteratuur door vertalers.

En omdat ik mijn Moskouse vriendin die alles weet had gevraagd wat zij vond van Solzjenitsyns stijl, en zij had gezegd dat je er wel even in moest komen, maar dat het dan goed te lezen was, boeiend. En dat hij dus al die vreselijke woorden zorgvuldig en goed gekozen had.

En omdat ik vertaal naar de taal van dat land waar ik een leven kon opbouwen vol voldoening en avonturen. Het was nooit bij me opgekomen om daar meer voor terug te geven dan gewoon mooie vertalingen. Maar ik merk dat hier in deze snel veranderende tijden behoefte is aan hulp bij het nadenken over goed en kwaad, en over extreme omstandigheden. Voor de beginner op dat gebied is Solzjenitsyn met zijn duidelijke standpunten erg geschikt om mee in discussie te gaan. Dus het boek was ook nog eens Nuttig met een hoofdletter N.

Het was duidelijk mijn burgerplicht om langdurig intiem te zijn met een schrijver die, om met Proust te spreken, ‘niet eens mijn type was’.

Op het boek zelf ga ik niet in. Ik heb lang genoeg met dat boek doorgebracht. Na enige tijd waren de werkbeurs van het Letterenfonds en het honorarium op en de rest van de tijd was geen pretje. Ik gaf mijn sociale leven op, ik vorderde drie alinea's per dag, ik vond het dwangarbeid, maar dan dacht ik aan Solzjenitsyns leven en

mocht ik eigenlijk niet eens klagen, want ik had tenminste een mooi uitzicht en goed te eten. En mijn lieve man in de buurt die me niet alleen met dat eten al die tijd op de been heeft gehouden.

Maar ja, wij Nederlanders zijn allemaal watjes, dus een beetje mocht ik wel klagen, en ik noemde het Solzjenitsyn-light.

En dan sta je een half jaar later opeens hier. Ik kan nu niet meer beweren dat ik sprakeloos ben, maar ik ben wel nog steeds verbijsterd.

Dank jullie allemaal wel.